

Høringsnotat

Lovavdelingen
September 2009
Snr. 200906320

FINANSINSTITUSJONERS PANTSETTELSE AV EGNE KUNDERS INNSKUDDSKONTI – FORSLAG OM ENDRINGER I PANTELOVEN

1 Innledning

I dette høringsnotatet legger Justisdepartementet frem et forslag om endringer i lov 8. februar 1980 nr. 2 om pant. Forslaget går ut på å regulere finansinstitusjoners adgang til å avtale panterett i egne kunders innskuddskonti. Problemstillingen omtales også som ”pant i egen gjeld”, fordi finansinstitusjonen på samme tid er både skyldner til innskuddet og panthaver i avtalen der innskuddet er pantobjekt.

Etter gjeldende rett er det tvilsomt om en finansinstitusjon har adgang til å avtale pant i en kundes innskuddskonto. Spørsmålet har ikke fått en klar løsning i rettspraksis, men Høyesterett har lagt til grunn at rettsvernakten – notifikasjon av debitor cessus – vanskelig kan oppfylles når panthaveren og debitor cessus er den samme, jf. Rt. 1983 s. 910. I tillegg vil tiltredelse av pantet (ved inndrivelse av det pantsatte kravet) kunne komme i konflikt med motregningsforbudet i lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) § 29 første ledd. Dette motregningsforbudet er ufravikelig i forbrukerforhold, jf. finansavtaleloven § 2 første ledd. Dersom en innskuddskonto skal pantsettes, må innskuddet trolig stå i en annen finansinstitusjon enn den som skal være panthaver. Etablering av sikkerhet i egne kunders innskudd, må eventuelt skje som avtalt motregning (så langt slik motregning ikke strider mot finansavtalelovens ufravikelige regler) eller som finansiell sikkerhetsstillelse etter lov 26. mars 2004 nr. 17 om finansiell sikkerhetsstillelse.

Bakgrunnen for dette høringsnotatet er en tolkningsuttalelse fra Lovavdelingen 23. august 2007, der konklusjonen var at det ikke er adgang til å stifte panterett i egne kunders innskuddskonti, se nærmere punkt 2.1. Som følge av tolkningsuttalelsen reiste Finansnæringens Hovedorganisasjon og Sparebankforeningen spørsmål om panteloven uttrykkelig bør regulere en adgang til pant i egne kunders innskuddskonti. Disse organisasjonene la også frem et forslag til regulering. Etter en nærmere vurdering av dette

forslaget legger Justisdepartementet i høringsnotatet her frem et lovforslag som bygger på forslaget fra Finansnæringens Hovedorganisasjon og Sparebankforeningen, men som er noe omarbeidet. I høringsnotatet skisseres enkelte alternative løsninger som det er ønskelig at høringsinstansene tar stilling til.

Justisdepartementet har ikke oversikt over bruken av avtaler om pant i egne kunders konti og praksis knyttet til slike avtaler. Justisdepartementet har derfor foreløpig ikke tatt stilling til spørsmålet om loven bør endres, og hvordan det eventuelt bør skje. Hovedformålet med høringen er å få kartlagt behovet for avtaler om pant i egne kunders innskuddskonti og få høringsinstansenes syn på om det er ønskelig med en slik pantsettelsesadgang og hvordan reglene eventuelt bør utformes.

I hovedtrekk går forslaget ut på å endre panteloven slik at banker eller andre finansinstitusjoner kan etablere panterett i egne kunders konti. Forslaget omfatter både forbrukerforhold og næringsforhold. Slik panterett vil etter forslaget få rettsvern ved opprettelse av en skriftlig avtale mellom partene.

Forslaget i høringsnotatet gjelder avtalepant. Utleggspant kan finansinstitusjonene uansett få etablert ved hjelp av namsmyndighetene eller tingretten, jf. panteloven § 5-1 flg. Det foreslås ingen endringer i adgangen til å etablere utleggspant.

2 Nærmere om gjeldende rett

2.1 Panterett, avtalt motregningsrett og sikringscesjon

Panterett

Etter panteloven § 1-2 annet ledd må panterett ha hjemmel i lov for å være gyldig. Et bankinnskudd er et enkelt pengekrav og kan pantsettes etter panteloven § 4-4. Pantsettelsen får rettsvern ved at skyldneren (debitor cessus) får melding fra pantsetter eller panthaver om pantsettelsen, jf. § 4-5. Loven stiller ikke nærmere krav til hvordan slikt varsel skal gis. Når et enkelt krav er pantsatt, kan panthaveren tiltre pantet ved å inndrive det underliggende kravet. Det er ikke nødvendig å gå via namsmyndighetene for å få realisert pantet. Dette følger av panteloven § 4-6 (som bestemmer at panthaveren får rådigheten over det pantsatte kravet), jf. også tvangsfullbyrdelsesloven § 1-3 annet ledd annet punktum.

Ved pantsettelse av et enkelt krav der skyldneren og panthaveren er samme person, er det omdiskutert om det er mulig å etablere rettsvern, og dermed

om det gjelder en alminnelig adgang til å pantsette kravet. Pantsettelsen må i disse tilfellene meldes til panthaveren selv, fordi panthaveren samtidig er skyldner (debitor cessus). Det er bare to parter i avtaleforholdet, ikke tre som i alminnelige avtaler om pant i enkle pengekrav. Et avtalepantforhold mellom bare to parter innebærer i praksis at tiltredelsen av pantet ved inndrivelse av det pantsatte kravet skjer ved motregning.

Det følger av finansavtaleloven § 29 første ledd at en finansinstitusjon som hovedregel ikke kan motregne et krav i innestående på en kundes konto. Av finansavtaleloven § 29 fjerde ledd følger at motregningsforbudet i første ledd ikke hindrer at det "etter ellers gjeldende regler stiftes særskilt sikkerhetsrett i innskudd".

Forholdet mellom reglene om pant i enkle krav og motregningsforbudet i finansavtaleloven § 29 første ledd ble vurdert av Lovavdelingen i en tolkningsuttalelse 23. august 2007 (snr. 200704346 EP). Der ble det uttalt:

"Spørsmålet er tvilsomt, men etter Lovavdelingens syn er det rettskildemessig dekning for å legge til grunn at det ikke etter alminnelige panterettslige regler eksisterer en adgang til 'pant i egen gjeld' i bankinnskudd ut over adgangen til avtalt motregning."

I høringsnotatet her vil det ikke bli nærmere drøftet hvorvidt det etter gjeldende rett er adgang til å avtale pant i egne kunders innskuddskonti.

Avtalt motregning

En bank eller annen finansinstitusjon og dens kunder kan avtale at kundens krav mot banken (innskuddet) skal kunne avregnes mot krav banken har mot kunden, så langt dette ikke kommer i konflikt med motregningsforbudet i finansavtaleloven § 29 første ledd. Utenfor forbrukerforhold er det følgelig adgang til avtalt motregning.

Sikringssesjon

Lov 26. mars 2004 nr. 17 om finansiell sikkerhetsstillelse gjennomfører EU-direktiv 2002/47/EF om avtaler om finansiell sikkerhetsstillelse ("collateral agreements"). Formålet med loven og direktivet er å styrke det finansielle markedet og ivareta hensynet til finansiell stabilitet ved å bidra til sikker, ordnet og effektiv finansiell sikkerhetsstillelse. Loven regulerer avtaler mellom institusjoner som nevnt i § 1 tredje ledd (offentlige myndigheter, finansinstitusjoner, avregningssentraler mv.) og avtaler mellom slike institusjoner og juridiske personer, jf. fjerde ledd. Derimot gjelder den ikke avtaler mellom institusjoner og fysiske personer. Loven gjelder derfor ikke dersom en av avtalepartene er forbruker.

En avtale om finansiell sikkerhetsstillelse er i § 2 første ledd bokstav a definert som avtale om overdragelse av eiendomsrett til finansiell sikkerhet, herunder gjenkjøpsavtale, og avtale om pantsettelse av finansiell sikkerhet med det formål å sikre oppfyllelsen av finansielle forpliktelser. Finansiell sikkerhet omfatter etter § 2 første ledd bokstav c blant annet kontante innskudd (innskudd i kredittinstitusjon og lignende kontante fordringer i enhver valuta, herunder pengemarkedsinnskudd, jf. § 2 første ledd bokstav d). Loven vil ha betydning for bruk av innskuddskonto som sikkerhet. Lovens § 3 lyder:

”Det er adgang til å avtale finansiell sikkerhetsstillelse i form av overdragelse av eiendomsrett til finansiell sikkerhet.”

Dette omfatter sikringscesjon. Samtidig fremgår det av forarbeidene til gjennomføringsloven at medlemsstatene ikke pålegges å endre nasjonale regler om pantsettelse av finansielle instrumenter eller innskuddskonti, jf. Ot.prp. nr. 22 (2003-2004) punkt 1 s. 6. Direktivet og loven om finansiell sikkerhetsstillelse innebærer at det kan avtales sikringscesjon i innskuddskonti. Dette innebærer at pantsettelsesadgangen reguleres av panteloven, men at det må trekkes et skille mellom panterett og sikringscesjon.

Verken loven eller forarbeidene berører spørsmålet om pant i eller sikringscesjon av egne kunders innskuddskonti. Heller ikke EU-direktivet omtaler slik overdragelse. Loven regulerer ikke uttrykkelig hva som skal til for å etablere rettsvern, men det antas at sikringsakten er den samme som for alminnelige overdragelser av krav, det vil si notifikasjon av debitor cessus, jf. Ot.prp. nr. 22 (2003-2004) s. 35 og Kjetil Wibe, Tidsskrift for forretningsjuss 2004 s. 152. Spørsmålet om man kan oppnå rettsvern gjennom varsel til debitor cessus der debitor cessus samtidig er erverver av kravet (cesjonar), oppstår dermed også her.

En løsning som går ut på at det kan etableres rettsvern ved overdragelse av egen gjeld, vil stride mot det som er lagt til grunn i den nevnte tolkningsuttalelsen når det gjelder pant i egen gjeld. Ved pant i egen gjeld antas det at det ikke vil være mulig å oppnå rettsvern når panthaver og debitor cessus er samme person. Det kan samtidig tale for at § 3 i lov om finansiell sikkerhetsstillelse ikke gjelder ved sikringscesjon av kontoinnskudd som er fordringshavers gjeld til sikkerhetsstiller. Ettersom loven inneholder særbestemmelser for de tilfeller hvor kontante innskudd eller finansielle instrumenter er sikringsobjekter, hadde det på den annen side vært naturlig at det ble uttrykkelig sagt dersom overdragelse av egen gjeld ikke skulle omfattes av loven. Et formål med loven er nettopp å fjerne

usikkerheten knyttet til at denne typen sikringscesjon regnes som ugyldig fordi ordningen ligner pantsettelse. Å nekte rettsvern innebærer i realiteten en inngripende begrensning og strider mot lovens og direktivets formål.

Det kan etter dette hevdes at det må legges avgjørende vekt på ordlyden i lovens § 3, og at det dermed er adgang til å foreta sikringscesjon av egen gjeld med rettsvern.

Justisdepartementet har ikke kjennskap til om finansiell sikkerhetsstillelse etter loven om finansiell sikkerhetsstillelse avtales i praksis, eller bransjens syn på loven, eller hvilket behov det er for en adgang til å avtale panterett i kundenes bankinnskudd utover den sikkerhetsstillelse loven åpner for. Vi ber om høringsinstansenes syn på bruken av slike ordninger i praksis og i hvilken grad sikringscesjon gir tilfredsstillende sikkerhet.

2.2 Rettsvirkninger av panterett, avtalt motregningsrett og sikringscesjon

De ordningene som er gjennomgått i punkt 2.1, har noe ulike rettsvirkninger. Punkt 3 omhandler behovet for en adgang til å ta pant i kundenes innskuddskonto og i punkt 4.2 drøftes spørsmålet om det bør etableres en adgang til å avtale panterett i en kundes innskuddskonto. Disse drøftelsene må ses i lys av de ulike rettsvirkningene av panterett, motregningsrett og sikkerhetsstillelse etter loven om finansiell sikkerhetsstillelse. De viktigste forskjellene er:

En panterett har rettsvern mot *kundens utleggstakere* dersom rettsvernakt etter panteloven § 4-5 er gjennomført. Når det gjelder sikringscesjon etter lov om finansiell sikkerhetsstillelse, angir ikke loven hva som skal til for å oppnå rettsvern, men det følger av forarbeidene at rettsvern oppnås ved notifikasjon, jf. Ot.prp. nr. 22 (2003-2004) s. 35. En avtale om motregning vil i utgangspunktet ikke ha rettsvern overfor andre kreditorer som tar utlegg i innskuddskontoen. Dersom det begjæres utlegg i en bankkonto, vil banken likevel trolig kunne motregne innen utleggsforretningen er gjennomført, forutsatt at vilkårene for motregning er oppfylt, herunder at motkravet er forfalt.

Dersom *kunden går konkurs*, kan en panthaver tiltre pantet og få dekning av kravet sitt så langt pantets verdi dekker det. Udekket gjeld må meldes som dividendekrav, jf. dekningsloven § 6-1. Adgangen til å motregne reguleres av dekningsloven § 8-1, som blant annet bestemmer at det ikke kan motregnes dersom skyldnerens fordring forfalt før boåpning, mens motfordringen forfaller etter det tidspunktet. Ved sikringscesjon er kravet overdratt til

finansinstitusjonen med rettsvern. Den må kunne dekke sitt krav fullt ut i et eventuelt etteroppgjør.

Både avtalepart i og sikringscesjon av enkle krav kan *omstøtes* etter dekningsloven § 5-5 (omstøtelse av ekstraordinær betaling), jf. § 5-5 fjerde ledd. (Lov om finansiell sikkerhetsstillelse § 5 annet ledd bestemmer for øvrig at stilt finansiell sikkerhet ikke kan omstøtes "alene på det grunnlag at den er stilt for en finansiell forpliktelse som allerede er pådratt".) Av de alternative vilkårene i dekningsloven § 5-5 første ledd synes alternativene betaling "før normal betalingstid" og betaling med "beløp som betydelig har forringet skyldnerens betalingsevne" mest aktuelle. Et vilkår for omstøtelse etter denne bestemmelsen er videre at betalingen "etter forholdene allikevel ikke fremtrådte som ordinær".

Motregning kan omstøtes etter § 5-6. Bestemmelsen dekker ulike situasjoner: motregning der den som erklærer motregning (her: finansinstitusjonen), har ervervet fordringen fra en annen, og motregning der erklæringen har skjedd i løpet av den siste tiden før fristdagen eller under kunnskap om skyldnerens insolvens.

Krav om *renter etter konkursåpning* behandles ulikt avhengig av om fordringshaveren er i motregningsposisjon, er pantøver eller er erverver av et enkelt krav (cesjonar). Etter panteloven § 1-5 bokstav b omfatter panteretten også renter som er opptjent senere enn to år før det åpnes konkurs hos eieren, også dersom rentene påløper etter konkursåpning. Pantoveren får med det pantesikret rentekravet. En kreditor med motregningsrett vil derimot bare få dekket renter som påløper etter konkursåpning som en etterprioritert fordring, jf. dekningsloven § 9-7 (jf. § 9-6). (Renter som påløper før konkursåpning, vil kunne motregnes i samsvar med dekningsloven § 8-1.) Når det gjelder sikringscesjon, regulerer ikke loven om finansiell sikkerhetsstillelse uttrykkelig hvordan renter skal behandles i tilfelle konkurs hos sikkerhetsstiller. Det antas at rentene følger eiendomsretten, slik at sikkerhetsstillelsen vil omfatte renter dersom det skal skje et etteroppgjør.

3 Nærmere om behovet for en adgang til å ta pant i kundenes innskuddskonti

Finansnæringens Hovedorganisasjon og Sparebankforeningen har i henvendelser til Justisdepartementet gitt eksempler på områder der det i dag etableres avtaler om pant i kundens innskuddskonto, og hvor det etter deres syn følgelig er behov for en klargjøring av adgangen til slik pantsettelse. Her følger en kort oversikt:

Både for forbrukere og næringsdrivende er det vanlig å etablere pant i innskuddskonto i forbindelse med verdipapirhandel. Lov 29. juni 2007 nr. 75 om verdipapirhandel (verdipapirloven) § 10-5 (lån av finansielle instrumenter) krever at det stilles ”betryggende sikkerhet for lånet”. I § 10-6 (handel med derivater) første ledd kreves det at verdipapirforetaket stiller ”betryggende sikkerhet for oppfyllelse av sine forpliktelser”, og etter annet ledd at kunden stiller ”minst den samme sikkerheten som oppgjørssentralen krever”.

Videre er det vanlig med avtalepant i innskuddskonti i forbindelse med løyvegarantier (for eksempel i forbindelse med drosjevirkksomhet), tollgarantier og husleiegarantier, i internasjonal varehandel, der en bank stiller remburs (garanti), samt i forbindelse med mellomfinansiering ved kjøp av eiendom. Foreldre som kausjonerer for egne barns eiendomsinvesteringer, benytter etter det som er opplyst, ofte egen konto som sikkerhet.

Finansnæringens Hovedorganisasjon og Sparebankforeningen nevner også sikkerhet for utlån i forbindelse med investering i ”sammensatte produkter”. Sammensatte produkter er investeringsprodukter som består av en innskudds- eller obligasjonsdel og et derivatelement. Innskuddet eller obligasjonen danner grunnlaget for en garantert avkastning for investoren, mens derivatdelen skal generere avkastning utover det garanterte beløpet. Derivatdelen kan være en opsjon knyttet til for eksempel aksje-, valuta-, råvare- eller renteindekser.

Justisdepartementet ber om høringsinstansenes syn på det praktiske behovet for å kunne avtale panterett i egen kundes bankinnskudd. Departementet tar også gjerne imot synspunkter på i hvilke situasjoner slike avtaler være aktuelle i tillegg til de som er nevnt ovenfor.

4 Generelle synspunkter på adgangen til å avtale pant i egen kundes konto og på utformingen av en pantsettelsesadgang

4.1 Utgangspunkter

Spørsmålet om det bør gjelde en adgang for finansinstitusjoner til å avtale pant i en kundes innskuddskonto kan avhenge av ulike forhold, for eksempel hvem kunden er, hva slags konto det er tale om, hvilke krav panteretten skal dekke, samt hvordan en adgang til å avtale en slik panterett utformes.

Justisdepartementet legger til grunn at det ikke er aktuelt å gjøre endringer i motregningsforbudet i finansavtaleloven § 29 første ledd. Bankenes

motregningsadgang ble grundig drøftet ved forberedelsen av finansavtaleloven, se NOU 1994: 19 s. 136 flg., Ot.prp. nr. 41 (1998-1999) s. 37 flg. og Innst. O. nr. 84 (1998-99) s. 11 flg. Selv om det var uenighet i spørsmålet om bankers motregningsrett, synes det som om en hovedregel om motregningsforbud i forbrukerforhold hadde bred tilslutning. For forbrukere blir et spørsmål dermed om det lar seg gjøre å etablere panterett som ikke kommer i konflikt med motregningsforbudet eller hensynene bak forbudet.

For næringsdrivende – det vil her si juridiske personer og fysiske personer som ikke faller inn under finansavtalelovens forbrukerdefinisjon – er det for den videre vurderingen av et mulig lovforslag ønskelig å få avklart hvilket behov det er for en pantsettelsesadgang ved siden av andre aktuelle ordninger, særlig avtalt motregning og sikkerhetsstillelse etter loven om finansiell sikkerhetsstillelse.

4.2 Bør det etableres regler om pant i kunders innskuddskonti?

Enhver utvidelse av pantsettelsesadgangen vil skje på bekostning av kreditorer som ikke har mulighet til å sikre seg, fordi det blir færre eiendeler tilbake å ta beslag i. Dette kan for eksempel ramme skadelidte med et erstatningskrav. Hensynet til usikrede kreditorer taler imot at det gis regler om pant i egne kunders innskuddskonti. I ulike drøftelser av hvor omfattende pantsettelsesadgangen bør være, går dette hensynet igjen, for eksempel i forbindelse med etterkontrollen av konkurslovgivningen, jf. NOU 1993: 16 del V punkt 2 s. 134 flg. og Ot.prp. nr. 26 (1998-1999) del VI s. 159 flg.

På den annen side er det etter det som er opplyst for Justisdepartementet, allerede etablert en mengde slike panteavtaler. En pantsettelsesadgang vil dermed trolig ikke føre til en utvidelse av praksis. Justisdepartementet har ikke kjennskap til hvorvidt eller i hvilken grad gyldigheten av etablerte avtaler bestrides av andre kreditorer.

Pantsettelse av bankinnskudd kan uansett ordnes gjennom en tredjepart, slik at konto opprettes i en annen finansinstitusjon. Dette er en alminnelig og etablert form for pant i enkle krav, både i nærings- og forbrukerforhold. Slik trepartspantsettelse kommer ikke i konflikt med motregningsforbudet i finansavtaleloven, fordi tiltredelse av pantet ikke skjer ved motregning. Det som skiller slik pantsettelse fra pant i en kundes innskuddskonto er at panthaver og debitor cessus er to forskjellige subjekter. Rettsvernregelen om notifikasjon av debitor cessus reiser da ikke særskilte problemstillinger. En lovendring som den som legges frem i høringsnotatet her, vil dermed ikke egentlig utvide pantsettelsesadgangen med hensyn til hvilke typer objekter

det kan tas pant i. Det er i stedet tale om å regulere hvem som kan være panthaver.

Mot en pantsettelsesadgang taler at det kan være retts teknisk vanskelig å lage gode regler, især gjelder det avgrensningen mot motregningsforbudet i forbrukerforhold. Behovet for en pantsettelsesadgang i egen kundes innskuddskonto – ved siden av de ordninger som kan etableres etter gjeldende rett – er heller ikke avklart. For eksempel antar Justisdepartementet at bruken av sammensatte produkter i forbrukerforhold vil bli redusert som følge av innstramninger i regelverket for slike spareprodukter gjennom endringer i forskrift 25. september 2006 nr. 1317 om opplysningsplikt ved tilbud om kjøp av sammensatte produkter.

Justisdepartementet ber om høringsinstansenes syn på om det bør etableres en uttrykkelig adgang til å avtale pant i kunders innskuddskonti (finansinstitusjonens egen gjeld).

4.3 Nærmere om utformingen av en panterett i egne kunders konti

Utformingen av regler om avtalepant i egne kunders bankinnskudd reiser flere problemstillinger. Dersom det legges til grunn at det etter gjeldende rett ikke er adgang til å etablere pant i egen gjeld, vil en regulering i realiteten innebære at det åpnes for en ny form for avtalepantsettelse, i form av en spesialregulering av avtalepant i enkle krav. Dette kan tilsi at en eventuell endring i panteloven – i alle fall i denne omgang – bør ha et begrenset virkeområde.

Blant de spørsmål som må vurderes ved utformingen av en adgang til å avtale pant i kunders innskuddskonti, og som Justisdepartementet særlig ber om høringsinstansenes syn på, er hvem som skal kunne være parter i en slik avtale, om det skal stilles bestemte krav til den kontoen eller det innskuddet som skal tjene som pantobjekt, eller til den avtalen som inngås, hvordan avtalepanteretten skal få rettsvern, hvilken rådighet partene skal ha over pantobjektet så lenge panteretten består og hvordan tiltredelse til pantet bør gjennomføres. I det følgende gjennomgås enkeltelementene i forslaget, samt enkelte andre problemstillinger.

I lovforslaget foreslås det å regulere en adgang til å inngå avtale om pant i egne kunders konti både der kunden er forbruker, og der kunden er næringsdrivende.

For næringsdrivende antar Justisdepartementet at en slik pantsettelsesadgang ikke vil reise problemer utover at det må skje en

generell avveining av hvor omfattende adgangen til pantsettelse bør være. I tillegg må rettsvernsregelen avklares. Mellom partene reiser trolig ikke en slik pantsettelsesadgang særlige spørsmål fordi det ikke gjelder noe motregningsforbud i næringsforhold. I næringsforhold kommer i tillegg at krav kan sikringscederes (evt. sikringsoverdras) i medhold av loven om finansiell sikkerhetsstillelse. Panteloven § 4-9 om sikkerhet i enkle krav bygger på en forutsetning om at det er vanskelig å skille mellom sikringscesjon og panterett. Vedtakelsen av loven om finansiell sikkerhetsstillelse kan tale for at panteloven bør justeres, i alle fall i næringsforhold, slik at det blir likebehandling av adgangen til sikringscesjon og pantsettelse av egen kundes bankinnskudd.

Når det gjelder forbrukere, vil vurderingen ha et noe annet utgangspunkt. Det er vanskelig å utforme regler om avtalepant – særlig om tiltredelse av pantet – uten at det på en eller annen måte berører motregningsforbudet i finansavtaleloven. Utover dette er det vanskelig å se at hensynet til forbrukeren i seg selv skulle tale mot en regel om pant i egen gjeld. Spørsmålet gjelder avtalepant, og får i prinsippet betydning bare for forbrukere som ønsker å gå med på en slik ordning. Etter det departementet forstår, vil alternativet for forbrukeren i praksis være å opprette konto i en annen finansinstitusjon som stilles som sikkerhet for fordringen. En adgang til å pantsette innskudd i egen bank til fordel for egen bank gir dermed en enklere løsning.

Spørsmålet om hvem som kan være panthaver, må sees i sammenheng med hva som skal være pantobjekt. Høringsnotatet her omhandler pantsettelse av innskuddskonto. Etter finansavtaleloven er det finansinstitusjoner som kan drive finansieringsvirksomhet, herunder opprette kontoavtaler. Det er naturlig å velge den samme avgrensningen ved en endring av panteloven, og det er dette begrepet som er benyttet i lovforslaget. Alternativt kunne ”kredittinstitusjon” benyttes. ”Kredittinstitusjon” er definert slik i lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (finansieringsvirksomhetsloven) § 1-5 nr. 3:

”Som kredittinstitusjon regnes foretak hvis virksomhet består i å motta innskudd eller andre tilbakebetalingspliktige midler fra allmennheten og å yte lån for egen regning.”

Også loven om finansiell sikkerhetsstillelse taler om ”innskudd i kredittinstitusjon”, jf. § 2 bokstav d. Begrepet er imidlertid ikke benyttet i finansavtaleloven som regulerer forholdet mellom kunden og finansinstitusjonen.

I høringsnotatet her legges det opp til en adgang til pantsettelse av innskuddskonto. I lovforslaget benyttes uttrykket "innskudd på konto i en finansinstitusjon". Justisdepartementet antar at hva som skal regnes som innskudd på konto i praksis ikke vil reise særlige problemer, men ber om høringsinstansenes syn på om det er behov for en definisjon av begrepet og i så fall utformingen av denne.

I en nærmere vurdering av om det skal stilles bestemte krav til det bankinnskuddet som skal tjene som pantobjekt, vil drøftelsene av motregningsforbudet ved forberedelsen av finansavtaleloven ha interesse. I Banklovkommisjonen var det ved forberedelsen av finansavtaleloven bred enighet om at det må være et absolutt motregningsforbud i forbindelse med betalingsformidling, jf. NOU 1994: 19 s. 137-138. Dette ble fulgt opp av departementet, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-1999) punkt 8.6.4 s. 39.

Det må vurderes om pant i bankinnskudd bør begrenses til bestemte typer konti. Et grunnleggende hensyn bak motregningsforbudet i finansavtaleloven er at betalingskanaler skal holdes åpne. Det kan tale for at privatkunders lønnskonti og driftskonti i forbindelse med næringsvirksomhet holdes utenfor. (Motregningsforbudet gjelder som utgangspunkt også i næringsforhold.)

Samtidig er det retts teknisk vanskelig å skille mellom ulike typer av konti, jf. også Ot.prp. nr. 41 (1998-1999) punkt 8.6.4 s. 39.

En mulighet kan være å kreve at en konto som skal pantsettes må opprettes særskilt og i tilknytning til avtaleinngåelsen. Departementet antar at det særlig i forbrukerforhold kan være behov for en slik regel. Pantsettelsen innebærer etter hovedregelen i § 4-6 første ledd at kontoen i praksis vil være sperret for kundens bruk så lenge panteretten består. Det bør derfor unngås at for eksempel forbrukerens lønnskonto blir benyttet som pantobjekt. I forslaget til endring av panteloven § 4-4 er det på denne bakgrunn tatt inn en regel om at i forbrukerforhold kan panteretten bare omfatte innskudd som står på særskilt konto som er opprettet i forbindelse med avtalen.

En mulig innvending mot en slik regel er at det vil være kostnader forbundet med et krav om opprettelse av en egen bankkonto, og det er også et spørsmål om pantsettelsesadgangen blir for snever i forhold til det praktiske behovet. Det siste argumentet taler for at bestemmelsen i hvert fall begrenses til forbrukere, slik at det for næringsdrivende ikke inntas noe krav om at det må opprettes en særskilt konto.

Et alternativ kunne være en regel om at det også i forbrukerforhold var adgang til pantsettelse av alle typer konti, men med et krav om at det klart må gå frem av avtalen at rådigheten over pantobjektet er overført til panthaveren, og at banken har rett til direkte innkreving, jf. panteloven § 4-6. En regel som sikrer at forbrukeren er kjent med konsekvensene av pantsettelsen, vil bidra til at vedkommende selv kan sørge for at det ikke etableres panterett i en konto som det er uhensiktsmessig at banken har rådigheten over. Det er viktig at kunden får tilstrekkelig informasjon om virkningene av panteretten, herunder at kunden binder opp midler som ellers oppfattes som likvide. På den annen side kan man ikke uten videre regne med at alle forbrukere vil ta til seg slik informasjon, og at de bruker informasjonen til å gjøre fornuftige valg. Det kan derfor hevdes at en regel som nevnt ikke gir tilstrekkelig forbrukerbeskyttelse.

Departementet ber om høringsinstansenes syn på disse spørsmålene, herunder særlig om det bør stilles krav til hvilke opplysninger banken skal gi i forbindelse med etableringen av panteavtalen.

Ved alminnelig pantsettelse av enkle krav etableres rettsvern etter gjeldende rett ved notifikasjon av skyldneren. Det stilles ikke bestemte krav til hvordan notifikasjon skal skje, men normalt vil det i praksis være tale om et skriftlig varsel, kanskje som rekommandert brev. Det kan ellers være vanskelig å godtgjøre om eller når notifikasjon har funnet sted.

I høringsnotatets lovforslag er det lagt opp til at rettsvern kan etableres ved opprettelse av en skriftlig avtale. Dette vil i hovedtrekk tilsvare regelen om rettsvern for salgspant i panteloven § 3-17. Derimot skiller ikke forslaget mellom forbrukere og næringsdrivende, slik det gjøres i § 3-17.

Et alternativ kan være at panteavtalen i tillegg må tinglyses på pantsetterens blad i Løsøreregisteret. Det bes om høringsinstansenes syn på om det bør stilles et slikt tilleggskrav.

5 Merknader til de enkelte bestemmelsene

Til § 4-4

Det vises til de generelle merknadene i punkt 4.3. Avtalepantsettelse av egne kunders innskuddskonti foreslås regulert i *annet ledd*, mens nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd. Bestemmelsen vil være en spesialregulering av avtalepant i enkle krav i situasjoner der panthaveren også er skyldner for det kravet som er pantobjekt (pant i egen gjeld). Pantsettelse av

innskuddskonti til fordel for andre enn den som er skyldner, vil følge hovedregelen i § 4-4 første ledd.

Første punktum gir hovedregelen om adgangen til å avtale pant i innskuddskonto. Med "finansinstitusjon" menes finansinstitusjon som definert i finansieringsvirksomhetsloven § 1-3, jf. § 1-4.

Annet punktum gir særlige regler om adgangen til å avtale pant i innskuddskonto til fordel for finansinstitusjonen når kunden er forbruker. Forbrukerbegrepet skal forstås på samme måte som etter finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum.

I forbrukerforhold er pantsettelsesadgangen begrenset til innskudd på "særskilt konto som er opprettet i forbindelse med avtalen". I dette ligger at kontoen er opprettet med det siktemål at den skal benyttes som sikkerhetsstillelse, og at den tidsmessig er opprettet i forbindelse med panteavtalen.

Til § 4-5

I et nytt *annet ledd* i bestemmelsen foreslås regler om etableringen av rettsvern ved avtalepant etter § 4-4 nytt annet ledd. Etter *første punktum* oppnås rettsvern ved at det inngås en skriftlig avtale mellom pantsetter og panthaver. *Annet punktum* krever at avtalen angir pantobjektet, det vil si hvilken konto det er tale om. Dette vil også gjelde i næringsforhold, selv om skriftlighet ikke er et krav etter § 4-4 annet ledd. Det kreves derimot ikke at pantekravet angis, jf. *tredje punktum* som bestemmer at panteloven § 1-4 ikke gjelder. Dette samsvarer for øvrig med det som ellers gjelder for enkle krav, jf. § 4-5 første ledd annet punktum.

6 Lovforslag

I

I lov 8. februar 1980 nr. 2 om pant gjøres følgende endringer:

§ 4-4 annet ledd skal lyde:

(2) Enkle pengekrav i form av innskudd på konto i finansinstitusjon kan pantsettes til fordel for finansinstitusjonen. I forbrukerforhold må slik panterett etableres ved skriftlig avtale, og panteretten kan bare omfatte innskudd som står på særskilt konto som er opprettet i forbindelse med avtalen.

Nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

§ 4-5 annet ledd skal lyde:

(2) Avtale om panterett etter § 4-4 annet ledd må for å få rettsvern inngås skriftlig. Avtalen må angi hvilken konto eller hvilke conti panteretten omfatter. Bestemmelsen i § 1-4 gjelder ikke.”

Nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.